

■ Grün János közel tízéves huzavona és küzdelem után megkapta az engedélyt 1847-ben az első szegedi lap előállítására, amelynek első száma azonban csak 1849. január 1-jén jelent meg *Tiszavidéki Újság* címmel.

Az újságot eleinte a piarista rendet elhagyott Szabó Mihály írta-szerkesztette, aki a szőregi-újszegedi csatáról is informálta olvasóit. E lapnak csak 29 száma jelent meg, és a szegedi piacok napokon kb. 700 példány fogyott el belőle. A Tiszavidéki Újság legfiatalabb munkatársa *Bakay Nándor* (a későbbi kendergyáralapító) 15 éves diák volt. Talán egyetlen városban sem volt olyan erős a népszerű mozgalom, mint Szegeden, amit nagymértékben támogatott az első szegedi újság, de *Táncsis Mihály* is. A második szegedi lapot, a Szegedi Hírlapot is Grün János adta ki, *Tóth Mihály* főbíró, főszerkesztő szerkesztésében. A lap megjelentetésében nagy szerepet vállalt magára *Egri Gábor*, aki most nem színesként, hanem kormánybiztosként került Szegedre. Ezután a lapot *Molnár Pál* főszerkesztette, s nagyon közel állt *Tóth Mihály* politikájához.

A szabadságharc utolsó szakaszában Szeged rövid időre az ország fővárosa lett. Két héten át itt jelent meg a kormány hivatalos lapja, a *Közlöny* is. Egy német nyelvű lap is napvilágot látott itt, *Freiheitsbota* címmel.

1849. április 25-én már tanácsai tilalom miatt nem jelenhetett meg a Tiszavidéki Újság. Ettől kezdve Molnár Pál alkalmi kiadványokat adott ki, amelyek szintén figyelemreméltóak Szeged sajtómúltjában. Mégis azt kell mondanunk, hogy az első szegedi sajtópróbálkozások indították el útján a *Petőfi baráti* köréhez tartozott *Szabó Richardot*, a belvárosi segédlelkész, a két haladó gondolkodású ügyvédet: *Réh Jánost* és *Ligeti Dánielt*, valamint a város fiatal főmérnökét, *Maróthy Mátyást*.

A szabadságharc bukása után Szeged tíz éven át sajtó nélkül maradt. Amikor 1859-ben újjára bocsátották a Szegedi Híradót, e lap elsősorban itteni olvasókra számított, majd rövidesen a Megyei Gazdasági Egyesület lapja lett, mintegy 500–600 előfizetővel. A Szegedi Híradót már *Burger Zsigmond* nyomdájában állították elő, és 1878-ig ez volt a város egyetlen újságja.

Jeles nyomdája volt Szegednek *Bába Imréné*, és nevéhez fűződik a Szeged című hetilap kiadása, az *Alföldi Iparlap* előállítás.

Az első Szeged nevű lapot, amelyet *Szabó Mihály* szerkesztett, a Szegedi Híradó 1862. évi egyik decemberi számában így harangozott be: „Üdvözljük a versenytársat, s szívből óhajtánánk, hogy ne kellene versengő társat üdvözlőnünk.” Az első Szeged hetenként egyszer jelent meg, politikai és vegyes tartalommal. Később hetente kétszer, csütörtökön és vasárnap látott napvilágot. Azonban sajnos nem sokáig élt, de azután mégis megjelent, *Czimegh János* mérnök szerkesztésében, 1865-ben heti egy alkalommal. A mostmár harmadik Szeged 1890. március 15-én indult útjára, az *Endrényi testvérek* nyomdája és kiadóhivatala kiadásában. Szerkesztője: *Lipcsey Ádám*, aki nagy reményekkel indította útjára lapját, de nem érte túl a fél évet sem, egybeolvadt a *Szegedi Híradóval*. Az újabb ilyen nevű

■ A Délmagyarország születésnapján

Szegedi lapról lapra

lap 1920-ban jelent meg, *Lipcsey Ádám*, *Kemeckey Jenő* és *Csoór Gáspár* szerkesztésében. A legújabb lap nem élt sokáig, mert a kiadótulajdonos, az *Endrényi testvérek* megvették a tulajdonjogot, s ennek szerkesztését Lipcsey Ádámmra bízta. Így a Szegednek meg kellett szűnnie. Harminc év elteltével ismét feltámadt a Szeged, és 1920. augusztus 14-én megjelent az újabb lap első száma. Naponként és délutánonként jelent meg. Szerkesztősége és kiadóhivatala a Kölcsey utca 6. szám alatti épületben volt. A *Dél-magyarországi Hírlap és Nyomdavidálat* Petőfi Sándor sugárút 1. szám alatt volt üzemében nyomták. *Szilassy Cásár* és *Vermes Ernő* szerkesztette, s a laptulajdonos a Szeged Lapkiadó Rt. volt. Későbbi szerkesztők *Lovik Károly* és *Frank József*. Utcai árusítását 1925-ben betiltották, majd nem sokkal később e lap megszűnt. A lapot ugyan betiltották, de ezt követően ismét megjelent a *Róna Lajos* indította Délmagyarország. Szeged néven 1988-ban újra jelentkezett a lap, amely többszöri nekirugaszkodásra ismét él, mint a város folyóirata, hálá *Tandi Lajos* kitartó és következetes harcosságának. A lap éljen soká és egyenletes életet, Szegedet élteve.

A Szegedi Híradóban az első szegedi hírlapot köszönhetjük. *Burger Zsigmond* és *Kempelen Győző* indította útjára, majd 1925-ben szűnt meg. Előbb, 1859 és 1869 között hetenként kétszer, azután háromszor, 1879-től naponta jelent meg. Munkatársai közé tartoztak a negyvennyolcas hírlapírók, mint *Bars József* és *Degré Alajos*, továbbá az ellenzéki irodalom több vezető egyénisége: *Reciczky Sevére*, *Zilahy Károly*, *Thaly Kálmán*, *Bajza Jenő*, *Dalmady Győző* és *Tolnai Lajos*. A kiegyezés után a kormánypárt szegedi hivatalos lapja volt. Jeles szerkesztője volt *Nagy Sándor* (Senex). 1890–1891-ben szerkesztőségében dolgozott *Gárdonyi Géza* is.

A Szegedi Napló című napilap 1878 januárjában indult. Kezdetben 48-as és függetlenségi, később liberális eszméket hirdetett. 1922-ben megszűnt. 1925-ben újból megjelent, s csak a németek bevonulását követően, 1944 márciusában szűnt meg. *Enyedi (Eisens-tádtér) Lukács* alapította, és ő volt első szerkesztője. Ezt a napilapot igazán nagyá *Engel Lajos* nyomda- és laptulajdonos tette. Szerkesztői közül ismertebbek: *Kulinyi Zsigmond*, *Békefi Antal*, *Vas Géza* és *Ortutay István* (Ortutay Gyula apja). Szerkesztősége valóságos műhelye volt számos magyar írónak: *Mikszáth Kálmánnak*, *Tömörkény Istvánnak*, *Móra Ferencnek*, *Szavay Gyulának*. Munkatársa volt *Juhász Gyula* is. A Szegedi Független Demokrata Párt napilapjaként ismét megjelent 1947 júliusában, de ugyanez év végén megszűnt. Ekkori szerkesztője *Szász Ferenc* volt.

A századforduló két nagy szegedi napilapja közül ekkor még a Szegedi Híradó a jelentősebb. A Híradó előfizetőinek tábora 1500, a Szegedi Naplóé 1000. Nagy Sándor hozta Szegedre *Gárdonyi Gézát*, és



Lapunk kiadója az 1930-as évek végén az Aradi utca 8. szám alatt

A Grün Orbán gründolta első szegedi nyomda (1801) alapítója halálát követően ez a nemes mesterség fogadott fia, Grün János kezébe került. Az első szegedi nyomda életében nagy változást jelentett Grün János (1810–1874) tevékenysége. A latin betűk mellett berendezkedett cirill betűs szövegek szedésére is, sőt német nyelvű nyomtatást is vállalt. A dúsgazdag Schaeffer vaskereskedő lányát vette feleségül (Annát), de édes-keser(ű) kapcsolat fűzte az egyik Bérő lányhoz, Königinhez. (Házuk ma is áll az Oskola utcában, Vedres István tervei szerint emelték 1810-ben, és az Alabárdos étterem üzemel földszintjén, ahol bizony sokszor találkozott szerelmével Grün, ahogy őt nevezte, a Szögedi Zsenivel.)

találták ki közösen a Szögedi Paprika (amely mindig csípett) élclap megjelenítését. A Szögedi Paprika kitűnő portré-sorozatot adott a város közismert vezetőalakjairól. De, amikor a Híradót otthagya Gárdonyi, megszűnt a Paprika is. Szeged minden idők legjobb napilapjához, a Szegedi Naplóhoz a tulajdonos, Engel Lajos csábította át, és ekkor indították a *Hüvelyk Matyit*, amely 30 éven át volt a szegediek kedvelt csemegéje. Gárdonyi örökebe Tömörkény, majd Móra lépett.

A Szegedi Naplónak munkatársa volt a már említetteken túl: *Pósa Lajos*, *Domokos László*, *Gelléri Mór*, *Kisteleki Ede*, *Móricz Pál*, *Palotás Fauszti*, *Thuri Zoltán*, *Sz. Szigethy Vilmos*, a mérnök *Vozáry Pál* és mások.

Engel Lajos Bába Sándor nyomdáját 1896-ban vásárolta meg (ez a három utcás Schlau-házban, a Híd és a Victor Hugo u. állt), majd átköltöztette a Dugonics tér 12. alá, amelyet egy pénzintézetől vásárolt meg, 200 ezer koronáért.

A századforduló körül éltek és meghaltak lapok. A Szeged és Vidéke című, pártoktól független politikai lapot, Huszár János szerkesztésében, 1902-től kezdve *Gönczi József* nyomdájában állították elő. Jeles szerkesztője volt a lapnak *Somlyó Zoltán*, aki számos szép művet hagyott maga után, Szegedről (A Stefánián).

*Pásztor József*ék 1910-ben alapították a *Délmagyarországot*, és kiadására létrehívták a *Délmagyarország Hírlap és Nyomda Rt-t*. A lap szerkesztősége működött Deák Ferenc utca 2., Kölcsey utca 6., Somogyi utca 22., Petőfi S. sugárút 1., Kárász utca 9. (a Szegedi Nyomda épülete), majd 1958 óta jelenlegi helyén, a volt Vajda-palotában, kezdetben társbérletben a városi pártbizottsággal. Erdemes említésre, hogy már 1928-ban a lapnak külföldi tudósítói voltak: Bécsben, Zággrában, Berlinben és Zürichben, és ezek a külföldi képviselők is ellátták. A Délmagyarország-nyomda hosszú ideig a Löw Lipót (ma Bolyai

János) utcában működött, de legtovább a Jókai utca 4. számú épületben. A Délmagyarország Kiadóhivatala és irodája az Aradi utca (ma Victor Hugo) 8. szám alatt volt. A szerkesztőség mindig nagy gondot fordított volt alapítóira, munkatársaira. Jó példa erre, hogy 1930. júliusában a Tisza Szálló kerthelyiségében ünnepi vacsorát adtak Róna Lajos tiszteletére, újságírói működésének 30. évfordulója alkalmából.

További ízelítő a szegedi lapgazdagságból: *Színház és Társaság*, *Zolnai Béla* szerkesztésében a *Széphalom*, *Alföldi Népiskola* (szerkeszti: Bíte Pál), *Alföldi Iparlap* (Gelléri Mór szerkesztésében), *Szegedi Néplap*, legalább három élclap, *Gyorstráti Füzetek*, *Szegedi Hírlap*, *Szegedi Szemle* (Gerő Dezső szerkesztésében), *Szegedi Friss Újság* (tanyai mutációja: az *Alsótanyai Néplap*), már 1902-től *Színházi Újság*, *Páholy*, *Jog*, a *Cselekvés Iskollája*, újabb élclap: a *Tücsök*, A Tisza (vízi-sportlap), 1936-tól tíz éven át megjelent a *Hétfői Újság*, *Délvidéki Szemle* és még folytathatnám tovább a sort, de térjünk vissza a Délmagyarország egyik jelentős eseményéhez.

Ablaka György (1880–1960) közel 25 éven át vezette a kétütemes Dugonics nyomdát (Kálvária sugárút), ahol nyomták a Szeged és Vidéke napilapot. Így került jó kapcsolatba dr. Balassa Árminnal, a lap főszerkesztőjével és főrészvényesével. Ablaka saját nyomdája (ez is a Kálvária sugárúton volt) fejlesztésére 1939-ben bankkölcsönt vett fel, és a technológiai fejlesztést követően egy liberális sajtó-konszern rábeszélte Ablakát arra, hogy vállalja el a Délmagyarország nyomását. *Back Bernát* szegedi malomtulajdonos és tőkepénzes kezessége mellett Ablaka újabb 32 ezer pengőt vett fel, a szegedi Kereskedelmi és Iparbanktól úgy, hogy hetente 120 pengőt kellett visszafizetnie. Ablaka ekkor került igen jó kapcsolatba *Bárfay László* főszer-

kesztővel, Hunya Benedek kiadóval és az erők egyik hátsó mozgatójával, *Balogh páterrel* (akit a nyomdászok csak Herkő páternek hívtak) és *Berey Gézával*. *Glattfelder püspök* nem jó szívvel vette egyik papja politikai „huszárvágásait”, letiltotta a Délmagyarország körüli tevékenységről, s ekkor *Berey Géza* felesége, *Csányi Piroska* vette át az irányítás egyik szerepét. A lap körül csoportosuló további személyiségek: *Berecz János*, *Vér György*, *Kalmár Maron Ferenc*, *Szász Ferenc*, *Hartmann Mihály* és mások. Közben a zsidótörvények érvényesítése folytán több újságíró munkaszolgálatra vittek, de *Fricsai Ferencnek* Vért sikerült visszahoznia Szegedre. *Béka* címen meg is írta életét, mire a rendőrség nagy ribilliót csapott, és a nyomdászokat katonai szolgálatra behívták. Itt készült a *Pszichológiai Szemle*, a *Hidrológiai Közöny*, a *Tücsök* stb.

1944 márciusában a németek elvittek több tudósítót, a kiadóhivatal munkatársait, és a következő hónapban megszűnt megjelenni a Délmagyarország.

A hadak elvonulását követően az Ablaka nyomdában elég hamar megindult a nyomdászélet. Itt készítették a Nemzeti Parasztpárt és a Független Kisgazdapárt lapjait. Itt látott napvilágot a *Szegedi Kisújság*, a *Délvidéki Hírlap*, valamint több más kiadvány.

A második világháborút követően úgy nézett ki, hogy a nyomdák hamarosan talpra állnak. A *Szegedi Népakaratot*, az akkor második magyar nyelvű lapot 1944. október 18-án jelentették meg, majd a Délmagyarország (Balogh páter, Révai József és Erdei Ferenc szerkesztésében) ugyanaz év november 19-én látott napvilágot. A különböző nyomdákban egymás után kaptak megjelentetést a koalíciós pártok lapjai, mint a *Szegedi Szabad Szó* (Nemzeti Parasztpárt), *Szegedi Népszava* (Szociáldemokrata Párt), *Szegedi Hírlap* (Független Kisgazda és Polgári Párt), a *Tiszatáj*, 1947-től *Madácsy László* szerkesztésében, az országos értékű és terjesztésű *Kincske-reső*, stb... vagy a *Szeged Népe*

(1956), a *Csongrád Megyei Hírlap* (Viharsarok), a két *Délvilág*, a *Déli Vasárnap*, üzemi lapok, stb.

Szeged több mint 190 esztendősz nyomdászati múltjához hozzátartozik igen gazdag sajtótörténete, amely kezdettől napjainkig legalább 300 napi-, heti-, alkalmi lapot produkált, számos bulletin, periodika, folyóirat társaságában, az akták gazdagságával együtt. A lapok „jöttek és mentek”, lelkes emberek a maguk betűérzékenységével alapították az újságokat, amelyek rövidebb-hosszabb ideig éltek, aztán anyagi, politikai vagy személyi okok miatt egyszerűen megszűntek, újra megszülettek, vagy hamvaikon újabbak keletkeztek.

Volt egyszer egy *Irodalmi Tető*, írói asztaltársaság a Dóm téri *Kocsis Ferenc* vendéglőjében. Ablaka György a vendéglős lányát vette feleségül, s így aztán érthető, hogy a fiatal nyomdász gyakran találkozott jeles írókkal, újságírókkal, főként Tömörkény asztalánál. De más nyomdászok is megfordultak itt, köztük *Tóth Imre* bácsi, aki később a Délmagyarország lapoldalainak legjobb öntője volt. („Iszom a borom, írom a dalom, / Új tavaszon a régi asztalon.” Juhász Gyula.)

Sok esetben az egyik lap halálából született meg az új újság. Amikor 1925-ben betiltották a Szegedet, az elhamvadó lappörnyékből támadt fel a Délmagyarország. A mostani Szeged, a város folyóirata pedig éppen a Délmagyarország atyáskodása mellett él.

Az újságírók, a szerkesztők, a kiadók, a nyomdászok, akik minden időben valósággá formálják a gondolatot, hogy az eljusson az olvasóhoz, a szegedi sajtómúlt 144 éves múltjában hatalmas küldetést végeztek azzal a hittel, hogy az ember leghatalmasabb és legörököltőbb találmánya a betű.

Most, e jeles napon, a betű minden munkását köszöntse Pablo Neruda ódarszlete: „... az álom fenséges Á-ját, / a búza és a bástya B-it... s az M-et, az / R-t..., / az el nem múlt, / amelyben almaíze érzi, a te nevednek.”

Bátyai Jenő



A szerkesztőség és a nyomda épülete a Jókai utca 4. szám alatt